

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií

Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2024

Magdalena Malá

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií

Katedra žurnalistiky

Privatizace Rudého práva

Bakalářská práce

Autorka práce: Magdalena Malá

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. 7. 2024

Magdalena Malá

Bibliografický záznam

MALÁ, Magdalena. *Privatizace Rudého práva*. Praha, 2024. 46 s. Bakalářská práce (Bc).
Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra
žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

Rozsah práce: 67 067, znaků, 30 stran

Abstrakt

Bakalářská práce „Privatizace Rudého práva“ analyzuje selektované dokumenty, které byly zásadní pro přechod deníku z vlastnictví Komunistické strany Československé (KSČ) do rukou soukromého vlastníka. Na konci vlastnického vývoje deníku stojí ve sledovaném období této práce mediální dům Borgis a.s. pod vedením ředitele a šéfredaktora Zdeňka Porybného. Ačkoliv legitimita využitých mechanismů k uskutečnění privatizace deníku Rudé právo byla zpochybňována, vedení redakce skončilo bez postihů. Práce diskutuje právě o tom, zda bylo jednání redakce v průběhu privatizace deníku oprávněné. Mimo jiné mapuje tento privatizační proces, a demonstruje tak model mechanismu transformace celostátního média po pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989. Zabývá se také specifiky privatizace médií v 90. letech, která vznikla dříve ve stejném století. Text se také věnuje historickému vývoji Rudého práva od jeho začátků ve 20. letech 20. století až po revoluční rok 1989. Popisuje i legislativní a ekonomické změny související s politickou transformací v zemi, které ovlivnily nejen mediální, ale i další aspekty československé společnosti.

Abstract

The bachelor's thesis "Privatization of Rudé právo" analyses selected documents that were crucial for the transition of the newspaper from the ownership of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) into the hands of a private owner. The media house Borgis a.s., under the leadership of its director and editor-in-chief Zdeněk Porybný, was at the end of the ownership development of the newspaper in the period covered by this thesis. Although the legitimacy of the mechanisms used to carry out the privatisation of the daily Rudé právo was questioned, the management of the editorial office ended up without sanctions. The thesis discusses precisely whether the actions of the editorial staff during the privatisation of the newspaper were justified. Among other things, it maps this privatization process, demonstrating a model of the mechanism of the transformation of the national media after the fall of the communist regime in Czechoslovakia in 1989. It also examines the specifics of media privatization in the 1990s, which occurred earlier in the century. The text also examines the historical development of Rudé právo from its beginnings in the 1920s to the revolutionary year of 1989. It also describes the legislative and economic changes related to the political transformation in the country, which affected not only the media but also other aspects of Czechoslovak society.

Klíčová slova

Privatizace, Rudé právo, noviny, Komunistická strana Československá, politika, ekonomika

Keywords

Privatisation, Rudé právo, newspaper, The Communist party of Czechoslovakia, politics, economics

Title/název práce

Privatizace Rudého práva

The Privatisation of Rudé právo

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat panu PhDr. Jakubu Končelíkovi, Ph.D. za cenné rady a trpělivost při vypracování této práce. Poděkovat bych chtěla také své rodině za bezmeznou podporu.

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce													
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:													
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Magdalena Malá	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="3">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>12 -09- 2023</td><td>-1-</td></tr><tr><td>Čj:</td><td>242</td><td>Příloh:</td></tr><tr><td>Přidělena:</td><td></td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	12 -09- 2023	-1-	Čj:	242	Příloh:	Přidělena:		
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd													
Došlo dne:		12 -09- 2023	-1-										
Čj:		242	Příloh:										
Přidělena:													
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022													
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 99678071@fsv.cuni.cz													
Studijní program/specializace: Komunikační studia/žurnalistika, prezenční													
Název práce v češtině: Privatizace Rudého práva													
Název práce v angličtině: The privatization of Rudé právo													
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezí) LS 2023/2024													
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Bakalářská práce se věnuje okolnostem privatizace Rudého práva. Zaměřuje se zejména na změny ve vedení redakce a vlastnění média. Cílem práce je přiblížit jakými mechanismy proběhlo převedení do osobního vlastnictví deníku a společenský a politický kontext události.													
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): 1. Úvod 2. Společenská a politická funkce Rudého práva - Stručné představení úlohy deníku od jeho vzniku v roce 1920 až do jeho zániku a přerodu v Právo, včetně vydávání v ilegality během Protektorátu Čechy a Morava a jeho pozdějšího klíčového společenského vlivu v Československu. 3. Politický kontext privatizace - Pád komunistického režimu a jeho dopady na deník, jakožto klíčový komunikační kanál ÚV KSČ 4. Osobnosti ve vedení deníku v době přerodu - Výpovědi pamětníků a aktérů událostí související s transformací média - deník Právo po roce 1990 ve vedení Zdeňka Porybného a vznik akciové společnosti 5. Závěr													
Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy): Rudé právo/Právo v letech 1989-1991													
Postup (technika) při zpracování materiálu: Předpokládaná technika zpracování je čerpání z archivu KSČM, z pramenů orální historie a odborné historické literatury.													
Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):													

KONČELÍK Jakub, VEČERA Pavel, ORSÁG Petr. Dějiny českých médií 20. století. Praha : Portál, 2010. 312 s. ISBN 8073676982

Knihy se zaměřuje na vývoj českých médií a jejich proměny spojené s mediální legislativou, praxí a novinářskou profesí.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií - od počátku do současnosti. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8

Knihy přibližuje český mediální vývoj v tuzemském i světovém historickém kontextu. Věnuje se technologickým i jiným pokrokům doprovázející média a také klíčovými osobnostem, které byly s médii v minulosti spjaty.

HOŘENÍ, Zdeněk. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo, 1980, 346 s.

BENDA, Josef. Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006. Praha: Karolinum, 2007, 273 stran + 1 CD příloha. ISBN 978-80-246-1387-1.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let):

PETRŮ, Jan. Vývoj Rudého práva v období 1972-1991. Praha, 2015. 69 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

KOMRSKA, Jiří. Objektivita zpravodajství titulů Informační servis a Rudé právo v období listopad 1989 – prosinec 1989. Praha, 2017. 63 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

Datum / Podpis studenta/ky 11. 9. 2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Jan

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTIŠKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	11
ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	3
1. POLITICKÝ KONTEXT VZNIKU A VÝVOJE RUDÉHO PRÁVA 1920-1989.....	3
2. PRIVATIZACE.....	7
3.1 TRANSFORMACE MÉDIÍ.....	8
3.2 ÚPRAVA LEGISLATIVY.....	10
3.3 MLADÁ FRONTA.....	12
ANALYTICKÁ ČÁST.....	14
3. MECHANISMY PRIVATIZACE RUDÉHO PRÁVA.....	14
4. KLÍČOVÉ SMLOUVY.....	16
4.1 VYDAVATELSTVÍ DELTA.....	16
4.2 VYDAVATELSTVÍ RUDÉ PRÁVO A VYDAVATELSTVÍ FLORENC.....	16
4.3 DELIMITAČNÍ PROTOKOL.....	17
4.4 BORGIS A.S.....	18
5. DVĚ RUDÁ PRÁVA.....	22
6. DALŠÍ ZMĚNY.....	24
7. NÁZEV TITULU.....	26
ZÁVĚR.....	27
SUMMARY.....	28
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	31

Seznam zkratek

a.s. – akciová společnost

č. - číslo

ČSDSD – Československá sociálně demokratická strana dělnická

ČSFR – Československá federativní republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČT – Česká televize

HSTD – Hlavní správa tiskového dohledu

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KSČS – Komunistická strana Československa

KSS – Komunistická strana Slovenska

kupř. – ku příkladu

např. – například

NK ČR – Národní knihovna České republiky

MFNF – Mladá fronta, nakladatelství a vydavatelství

MSNMP - Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci České republiky

PNS – Poštovní novinová služba – ústředí expedice a dovozu tisku Praha

RP – Rudé právo

Sb. – Sbírkky

SNB – Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti

Soc. dem. – sociální demokraté

str. - strana

tzv. – takzvaně

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Úvod

Bakalářská práce „Privatizace Rudého práva“ se zaměřuje na vybrané aspekty procesu privatizace deníku v časovém období let 1989 až 1992, namísto 1991, jak bylo uvedeno v tezi. V práci však představím i několik následujících let, v nichž také došlo k vydavatelským úpravám. Práce přináší přehled klíčových dokumentů, které provázely odstátnění deníku a odloučení od původního vydavatele, kterým byl Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Věnuji se specifikům podoby privatizace deníku a přibližuji politické události na přelomu 80. a 90. let 20. století, které přispěly podobě současného deníku Právo,¹ který v současnosti spravuje firma Seznam² jako nástupce předešlého vydavatele společnosti Borgis a.s.

Cílem práce je demonstrovat jeden z možných mechanismů privatizace médií, konkrétně celostátního plnoformátového³ periodika původně vydávaného politickou stranou⁴ na příkladu Rudého práva.

V práci nezahrnuji zповědi aktérů privatizace, která byla součástí předpokládané struktury práce v tezi. Zaměřuji se zde na osobnost Zdeňka Porybného, který dlouhodobě působil v čele Rudého práva a stal se jedním z nejvýznamnějších aktérů této transformace. Vypracování předpokládaného obsahu zabránila například obtížná dostupnost primárních zdrojů nebo obtížný přístup k aktérům, kteří v privatizačním procesu figurovali.

Ústředním zaměřením práce se staly primárně dostupné klíčové dokumenty. Práci jsem započala identifikací těchto významných materiálů a pokračovala analýzou jejich obsahu, která spočívala především v hledání souvislostí mezi nimi.

Práce se opírá o řadu odborné literatury, hojně vychází z titulu „Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006“ od mediálního teoretika Josefa Bendy. V díle shrnuje okolnosti vlastnických změn zásadních médií v České republice ve zmíněném období. Čerpala jsem také z archiválií uložených v Národním archivu České republiky, zejména z fondů Sekretariátu ÚV KSČ a Ministerstva kultury České republiky. Z archivu Komunistické strany

¹ Současný vydavatel přejmenoval titul Rudé právo na Právo 18. září 1995 (Databáze NK ČR, 1995).

² Úřad pro ochranu hospodářské soutěže v roce 2023 povolil společnosti Seznam, která spravuje například server Seznam.cz, koupit akciové společnosti Borgis, pod níž spadá i deník Právo, zpravodajský web Novinky.cz, bulvární Super.cz nebo Sport.cz. Seznam získal 93 % akcií firmy, zbylé patří minoritním akcionářům. Novým vedením společnosti Borgis a.s. se 1. července 2023 stal Vladimír Dušánek, David Pírek a Petr Šabata (Seznam Blog, 2023).

³ Za plnoformátová označuje citovaný Josef Benda ta média, jejichž součástí jsou specializované redakce, např. zpravodajství, sport, kultura apod.

⁴ Politické strany vydávaly celostátně také deník Lidová demokracie (Československá strana lidová) nebo Svobodné Slovo (Československá strana socialistická). Celostátní deníky vydávaly ale i společenské organizace nebo státní orgány (Benda, 2007).

Čech a Moravy (KSČM), který byl jako možný zdroj práce uveden v tezi, jsem nečerpala, protože jsem k němu nezískala přístup.

Text je členěn na kapitoly a podkapitoly. Je rovněž rozdělen na dvě části, teoretickou a analytickou, jejichž obsah shrnu v závěru práce. Od předpokládané struktury textu jsem se odchýlila z praktických důvodů a zvolila takové členění, které je pro text vhodnější.

V teoretické části práce stručně představím i historii deníku od jeho vzniku na začátku 20. let 20. století až po sametovou revoluci v roce 1989. Dále uvádím také obecné náležitosti privatizace v Československu, věnuji se zejména politickému a ekonomickému kontextu a specifikům transformace médií v první polovině 90. let.

V analytické části představuji roli šéfredaktora Zdeňka Porybného ve vývoji periodika na přelomu 80. a 90. let. Dále popisují klíčové dokumenty související s privatizací Rudého práva, které zaznamenávají klikatou cestu deníku a přechod z vydavatelství ÚV KSČ, přes další podoby vydavatele, až po konečného vlastníka společnosti Borgis a. s. Z obsahu zkoumaného materiálu je zjevné, jak se postupně rozšiřoval předmět činnosti vydavatele deníku a že se odtržení od komunistického vlivu nekonalo ze dne na den, nýbrž že šlo o poměrně pozvolný proces. Primárně ovšem mapuji a kompletuji dostupné informace o tom, jak byl způsob privatizace Rudého práva i dalších deníků zpochybňován mimo jiné některými mediálními tvůrci a zda byly jejich obavy oprávněné. Uvádím také důsledky této privatizace, které se odrazily v podobě periodika.

Stručně se tomuto přechodu deníku do soukromého vlastnictví věnovala už řada teoretiků. Práci chci nyní opřít o jejich poznatky, doplnit je o nové, a to zejména o ty, které vyplývají z použitých primárních zdrojů.

Teoretická část

1. Politický kontext vzniku a vývoje Rudého práva 1920-1989

Deník Rudé právo vznikl odštěpením levicově zaměřené části redakce deníku Právo lidu,⁵ který spravovali sociální demokraté. Vznikl jako kritická reakce na směřování dosavadního periodika. Odloučená redakce si vytvořila vlastní noviny nazvané Staré Právo lidu, později Rudé právo⁶. Noviny se měly držet původních levicových hodnot (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010). V čele stál levicový vůdce sociálních demokratů Bohumír Šmeral, který se stal i prvním šéfredaktorem listu (Hoření, 1980).

V důsledku odchodu některých členů od zmíněné Československé sociálně demokratické strany dělnické (ČSDSD), vznikla mezi lety 1920-1921 také nová Komunistická strana Československa (KSČ), která deník spravovala. Na ideologii a činnost strany měla zásadní vliv politika Sovětského svazu, který tuzemské komunisty využíval jako „politický nástroj“, tedy prostředek k posílení moci v Československu (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 50).

Deník patřil spolu s dalšími podobnými listy ke stranickým deníkům⁷, které partaje využívaly k politické komunikaci s veřejností. „Stranická politika se prosazovala zejména v ranních vydáních deníků (tzv. ranících), kde si mohli čtenáři přečíst projevy stranických činitelů, obvykle stranicky zaměřené komentáře k politickým událostem, výtahy z usnesení různých stranických schůzí, reakce na činnost konkurenčních stran a další zprávy politického charakteru,“ (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019, str. 161).

Vedle ústředního periodika Rudé právo provozovala komunistická strana zpočátku také odpolední Večerník Rudého Práva (později Rudý večerník). Ten vyšel poprvé 20. září 1920. Následující den vyšlo první číslo Rudého práva, který ovšem navázal na formát deníku Právo lidu (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010). Tisk komunistické strany zahrnoval např. i časopis pro ženy s názvem Rozsévačka a také tituly zaměřené pro děti a mládež, např. Kohoutek (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

⁵ List Právo lidu vznikl už v roce 1897 a vycházel v Lidové tiskárně, která byla součástí Lidového domu (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010).

⁶ Název Rudé právo se vyvinulo z toho, jak dělníci stejnojmenné tituly neoficiálně označovali. Zatímco deník sociálních demokratů nazývali „bílý“, list, kterého se ujali levicoví redaktori označovali jako „starý“ nebo „rudý“ (Svoboda - Rudé právo, 1950).

⁷ Existovaly i nezávislé tituly, které nespravovaly žádné politické strany, např. Lidové noviny nebo Národní politika. K určitému politickému postoji se tituly přikláněly, ale konaly tak z vlastní iniciativy (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010).

Do roku 1927 nechala KSČ svá periodika vyrábět v tiskárně Grafia (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010). Poté vycházelo Rudé právo v ulici Královská 13 v Karlíně. „Byla to tiskárna sice malých rozměrů, ale byla to tiskárna strany, tiskárna dělnické třídy, kde se přeci jen Rudé právo cítilo doma, protože nebylo vystavováno z vůli nepřátel, zvláště ze strany soc. dem. družstevníků, kteří v tiskárně v Grafii měli tenkrát rozhodující vliv,“ (Svoboda - Rudé právo, 1950). Místa tisku se v průběhu 20. století měnila spolu s vydavateli, což zmíním také v analytické části této práce.

Oficiálním ústředním tiskovým orgánem komunistů se deník stal už 18. května 1921, tedy několik dní po uskutečnění sjezdu levicových stoupenců v Národním domě v pražském Karlíně, na kterém vznikla KSČ (Hoření, 1980).

Ta se o vydávání deníku starala sama. Ačkoliv bylo zvykem, že se média spojila s vydavatelskými domy, které následně realizovaly jejich vydávání, čemuž se však případ tiskového orgánu KSČ vymykal (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

Orientace deníku se s utvrzováním komunistické ideologie v zemi silně politizovala. „Výsledkem byla klesající úroveň komunistického tisku, který byl chápán jako pouhý stranický propagandistický nástroj,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, stránky 51-52).

V důsledku německé okupace vzniku Protektorátu Čechy a Morava na jaře 1939 si kromě politické scény prošla změnou i ta mediální. Moc nad oficiálními médii převzali okupanti, kteří přitvrdili cenzuru, kvůli čemuž se periodika spjatá s jejich odpůrci stáhla tzv. do podzemí. Mediální půda byla tehdy rozdělena na tři tábory.⁸ Jedna část působila legálně, přičemž musela podléhat okupační správě a její kontrole. Mezi ilegální média patřila ta odbojová, jejichž novináři byli v případě odhalení činnosti stíháni, a také protirežimní média působící z exilu (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

Nezákonná periodika odpůrců nacistů vycházela především v letech 1939-1941. Součástí domácího ilegálního tisku se stalo i komunistické Rudé právo. V ilegality vyšlo poprvé v srpnu 1939 (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019). Činnost Rudého práva byla několikrát přerušena Gestapem. Dočasně ho tedy doprovázel i list Předvoj⁹, který vydávala stejnojmenná

⁸ „Nacisté v okupovaných českých zemích získali informační monopol a podrobili si všechny druhy legálních médií. Odpovědí jim byl mimo jiné vznik ilegálního tisku a specifické orální interpersonální komunikace, které v podrobeném obyvatelstvu utvrdily rozpor vůči okupaci. Vedle toho měla na utváření českého veřejného mínění vliv také exilová média, především rozhlasová vysílání ze zahraničí, která nejen přinášela informace, ale také spojovala okupovaný národ s jeho politickou reprezentací za hranicemi,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 109).

⁹ Časopis Předvoj vznikl v roce 1944 a byl ilegálně založen Revoluční skupinou Předvoj (RSP) která „se považuje a je považována za právoplatnou složku KSČ a členové kádrů RSP se stávají automaticky svým přijetím i do organizace členy strany,“ (Wagnerová & Janovic, 1968, str. 95).

organizace komunistické mládeže. Naposledy vyšlo Rudé právo ilegálně 1. května 1945 (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010).

Poválečné politické směřování státu stanovil tzv. Košický vládní program¹⁰ z 5. dubna 1945, který byl určující pro další vývoj. Oznámil sounáležitost se Sovětským svazem, který hrál v následujících desetiletích ústřední roli v politickém směřování státu, a ovlivňoval i další společenské aspekty. Mimo jiné i ten mediální. První náznaky mediální přeměny lze spatřit právě ve zmíněném vládním programu, který „redefinoval společenskou roli médií, která měla nadále ‚sloužit lidu‘, a ne soukromým zájmům,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 115).

Ministerstvo informací pod vedením redaktora Rudého práva Václava Kopeckého rozhodovalo, které tituly budou moci být vydávány. Dne 28. listopadu 1945 byl zástupci politických stran a některých organizací schválen návrh seznamu povolených listů, které zpracoval tiskový odbor ministerstva (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019).

Na základě tohoto povolení mohly získat „uznané politické strany, státní úřady a společenské organizace celonárodního významu,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, str. 115). Nová strategie dohledu nad médii však zahrnovala pouze kontrolu témat, o kterých měli redaktoři a redaktorky psát, do pojetí tématu a způsobu, jakým mají téma zpracovat, ministerstvo nezasahovalo (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010).

Po únorovém politickém převratu v roce 1948 role ministerstva posílila, v roce 1953 ovšem ministerstvo zaniklo a o kontrolu médií se nadále staral Ústřední výbor Komunistické strany Československa, který však za ovládnutím médií stál i při existenci ministerstva. Od roku 1953 na média spolu s ÚV KSČ dohlížela cenzurní instituce Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD) (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010).

Rudé právo, které neslo úlohu „tlumočnicka politiky strany,“ bylo v 50. a 60. letech „po celé toto období plně znějícím hlasem socialistických proměn,“ (Hoření, 1980, str. 199). Reflektovalo i narůstající vnitropolitické ideologické rozpory a snahy strany si vybudovat názorovou jednotu v době, kdy se názory příznivců tříštily, (Hoření, 1980).

Stranická krize z počátku 1968, která spočívala v ideologickém střetu marxisticko-leninských stoupenců a reformátorů, kteří požadovali například změnu struktury společnosti nebo zahraničního směřování státu, se podepsala i na deníku, který tehdy čelil osočování z obou pólů. Pro některé byl deník příliš konzervativní nebo nedostatečně argumentoval reformátorům (Hoření, 1980).

¹⁰ Oficiálně Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019).

Poté, co na začátku roku 1968 začal Alexander Dubček vykonávat funkci prvního tajemníka ÚV KSČ započal tzv. obrodný proces. Součástí společenské snahy navrátit zemi demokratické principy známé jako tzv. pražské jaro, byl také pokus Alexandera Dubčeka poskytnout novinářům větší svobodu slova, což však neplynulo čistě z morálního přesvědčení, nýbrž z politické snahy oslovit veřejnost. „Dubček potřeboval novináře, aby mu pomohli oslovit veřejnost – a tu si příjemným, uvolněným vystupováním a otevřeností skutečně získal,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 181).

Řada novinářů však začala požadovat další ústupky strany, včetně úplného zrušení cenzury. „Znovunalezená svoboda dále posílila odvalu novinářů ke kritice státní správy a k zasahování do politiky,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 186).

Snahy novinářů vyvrcholily přijetím zákona č. 84/1968 Sb., který označil cenzuru za nepřijatelnou. Politické ústupky v Československu však nezůstaly dlouho bez odezvy. Sovětský svaz spolu s dalšími komunistickými státy apelovali na potlačení obrodných tendencí¹¹ v Československé socialistické republice (ČSSR) (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

Situace v ČSSR se podle Sovětského svazu příliš vymykala kontrole. „V noci z 20. na 21. srpna 1968 zahájilo pět zemí Varšavské smlouvy¹² vojenskou intervenci do Československa,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 189). Na území vtrhly, aby zastavily vlny reformů a zavedly v ČSSR konzervativnější vládu (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

Média znovu podlehla kontrole státu. V květnu 1969 vyšlo v Rudém právu tzv. pět bodů realizační směrnice¹³ stanovených ÚV KSČ, podle kterých se deník řídil, čímž se přizpůsobil požadavkům strany. To pokračovalo i v 70. letech v období normalizace a v 80. letech (Hoření, 1980).

Stranický deník si dosud nejvýznamnější proměnou prošel v důsledku událostí v letech 1989 až 1991, které souvisely s pádem komunistického režimu. V listopadu roku 1989 započaly masové opoziční protesty, které odstartovaly vlnu uvolňování komunistických pravidel. Deník se na základě této politické transformace dostal z područí KSČ do rukou soukromého vlastníka, čemuž se budu nadále v práci věnovat.

¹¹ Tyto tendence vyvrcholily dne 27. června 1968 zveřejněním manifestu Dva tisíce slov sepsaným spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem, v němž vyjadřuje obavy z ústupu reformem. Apeloval mimo jiné na aktivizaci občanů (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

¹² Součástí zemí Varšavské smlouvy byl Sovětský svaz, Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Německá demokratická republika (Bednařík, Jiráček, & Köpplová, 2019).

¹³ Realizační směrnice apelovala mimo jiné na jednotu KSČ, boj proti pravicovým tendencím uvnitř i vně strany, posílení socialismu a akcentovala sounáležitost se Sovětským svazem (Hoření, 1980).

2. Privatizace

Pád komunistického režimu spustil vlnu změn jak v politické, tak kulturní a ekonomické sféře. Přechodem od centrálně řízené ekonomiky na tržní systém chtěla vláda České a Slovenské Federální republiky „likvidovat monopolní hospodářské struktury, otevřít československou ekonomiku světu, zrovnoprávnit všechny formy vlastnictví, nastolit směnitelnost československé měny a vytvořit trh kapitálu,“ (Dejmek, 2018, str. 806).

Přechod k novému hospodářskému systému vyžadoval změnu přístupu autorit, odtrhnutí se od sovětského vlivu, liberalizaci společnosti, zpřístupnění k zahraničnímu obchodu a omezení dotací, které dostávaly státní podniky (Dejmek, 2018).

Jedním z nástrojů, jak přejít na nový systém, tedy na tržní ekonomiku, byla privatizace. Ta „byla chápána jako součást rychlé hospodářsko-politické změny, která podle stoupenců jiné strategie jen málo přihlížela k širším společenským souvislostem, podcenila potřebu vytvoření příslušného právního a institucionálního rámce,“ (Dejmek, 2018, str. 814).

„Musely být schváleny jednak zákony, které umožňovaly vznik transformačních institucí, vymezovaly jejich stav a předmět činnosti. Na tento základní soubor zákonů ovšem musela navazovat rozsáhlá množina dalších zákonů, bez nichž by nebylo možné privatizační proces realizovat,“ (Zeman, 2017, str. 79). Některé klíčové zákony relevantní k tématu práce představím níže.

Stát k privatizaci využil vícero metod. „Ve sporech o formy privatizace se prosadila strategie bezúplatného převodu státního majetku do rukou domácích soukromých osob prostřednictvím kupónové metody. Ta se však nestala převažujícím modelem,“ (Dejmek, 2018, str. 814). Vedle kupónového systému, který silně prosazoval tehdejší ministr financí Václav Klaus, se k odstátnění využívaly i běžné metody, např. veřejné soutěže a prodeje předem domluveným kupcům (Dejmek, 2018).

Jedním ze způsobů transformace majetku byla také restituce.¹⁴ Restituce ovšem nespádaly do původního plánu odstátnění majetku, protože by jejich zavedení mohlo zpomalit zamýšlenou privatizaci (Dejmek, 2018).

¹⁴ Tzv. malou restituci zajistil tzv. malý restituční zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd (Benda, 2007), který vstoupil v platnost v listopadu 1991, a zajistil tak návrat některého ze znárodněného majetku po roce 1955 původním vlastníkům (Zákon č. 430/1990 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd, 1990). V reakci na nedostatečnost malé restituce byl připraven i tzv. velký restituční zákon „o mimosoudních rehabilitacích“ č. 87/1991 Sb. z února 1991. Díky tomuto zákonu se navrátil majetek zestátněný už v roce 1948. Na restituci tak měli právo poškození, kteří o majetek přišli v období od 25. února 1848 do 1. ledna 1990 (Benda, 2007).

Privatizace probíhala ve dvou fázích. V první fázi navázala tzv. malá privatizace na předchozí restituce. K záměrům pokračování procesu odstátnění majetku sloužil zákon č. 427/1990 Sb., o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby který vstoupil v platnost v říjnu 1990 s účinností od prosince téhož roku. Týkal se odstátnění například obchodů a restaurací nebo menších podniků poskytujících služby formou veřejných aukcí řízených privatizační komisí (Dejmek, 2018).

První aukce se konala 26. ledna 1991 v Praze a do konce roku se touto metodou zprivatizovalo 82 % z více než dvou desítek tisíc hospodářských jednotek. Majetek komise nabízela nejdříve tuzemským zájemcům, případně i zahraničním (Dejmek, 2018).

Pro velkou privatizaci byl klíčový zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby z února 1991. Privatizace zahrnovala velké podniky. Převod majetku se týkal nemovitostí, technologií, zahraničního majetku, nehmotného práva atd. (Zeman, 2017). Na její přípravě spolupracovali zahraniční poradci, kteří se postarali o to, aby byl majetek prodán jak domácím, tak zahraničním kupcům. Byla provedena celkem pěti metodami: „transformací podniku na akciovou společnost a prodejem akcií, mimo jiné i kupónovou privatizací, přímým prodejem předem určenému vlastníkovi, veřejnou aukcí či soutěží a bezúplatným převodem na obce, instituce zdravotní a sociální péče, v zanedbatelné míře zaměstnaneckými akciemi,“ (Dejmek, 2018, stránky 817-818).

Schvalování majetku k privatizaci bylo především kompetencí Ministerstva financí ČR¹⁵, poté, co zaniklo Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci České republiky (MSNMP) dne 1. července 1996. MSNMP bylo zodpovědné za privatizační projekty, které vedl nejdříve Tomáš Ježek a po něm Jiří Skalický. Ústřední orgán státní správy vznikl na základě zákona č. 105/1991 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, a měl za úkol spravovat majetek a postarat se o jeho odstátnění i následnou privatizaci (Zeman, 2017).

3.1 Transformace médií

Součástí procesu transformace se stala i některá média, která před rokem 1989 podléhala vlastnictví státu. Přejed periodického tisku do soukromého vlastnictví v důsledku

¹⁵ Za některé případy privatizace, zejména týkající se energetiky nebo telekomunikace, zodpovídala tehdejší vláda (Zeman, 2017).

ekonomických změn v České a Slovenské Federativní republice (ČSFR) způsobil rozkvět tzv. pluralismu médií¹⁶ (Benda, 2007).

Mediální privatizaci lze podle některých teoretiků rozdělit do tří fází. Prvotní, kterou lze datovat od roku 1989 do roku 1992, je tzv. spontánní privatizace některých celostátních denních periodik. Do tohoto období spadá i deník Rudé právo. V této době přešla do soukromého vlastnictví některá významná média, kterým byl vedle Rudého práva například list Mladá fronta¹⁷. Vznikla i řada zcela nových periodik, která však krátce po vzniku zanikla¹⁸ poté, co na tuzemský trh přišli zahraniční mediální tvůrci (Benda, 2007).

„Po počáteční etapě rozptýlení někdejšího státního vlastnictví v privatizaci do majetku milionů držitelů kuponů přeměněných na akcie následovala po roce 1995 fáze koncentrace vlastnictví, ve které nejdůležitějšími aktéry byly stovky investičních fondů a desítky bank. Někteří z nich investovali také do médií. Nicméně v oblasti periodického tisku se angažovali hlavně zahraniční investoři, kteří zde v průběhu první poloviny 90. let získali dominantní pozici, již v následujících letech upevňovali,“ (Benda, 2007, str. 86).

V době mezi lety 1993-2000 tudíž „došlo k masovému přechodu vlastnictví českého celostátního denního tisku do majetku zahraničních společností,“ (Benda, 2007, str. 87). Příchod těchto vydavatelů byl součástí druhé privatizační fáze médií. Někteří noví majitelé celostátních deníků se po přivlastnění médií obraceli na zahraniční investory, aby získali kapitál na další rozvoj titulů, a především redakčního vybavení. Šlo zejména o zahraniční vydavatele, kteří nejprve v tuzemských médiích získali minoritní podíl, později se však navyšoval. Do českých médií investovali například Němci nebo Švýcaři (Benda, 2007).

Poslední fázi lze datovat léty 2001-2006, kdy došlo ke konsolidaci vlastnictví. Nové tituly ovládané zahraničními vlastníky působícími na českém trhu zanikly poté, co část zahraničních vydavatelů z českého trhu odešla. Šlo například o titul Super, Impuls nebo SuperSpy (Benda, 2007).

Období se ovšem prolínala a to, co bylo charakteristické pro jednu fázi, se mohlo objevit i v další. „Např. pro druhé období, se v omezené míře objevuje i v období prvním a třetím (kupř. zahraniční akvizice) a stejně tak příchod dalších zahraničních vydavatelů a vznik nových deníků, aktivita charakteristická zejména pro první období, pokračuje v omezené míře až do současnosti,“ (Benda, 2007, str. 87).

¹⁶ Ačkoliv se teoretici neshodnou na jednotné definici pluralismu, v případě médií lze pojem chápat jako princip plurality názorů a možnosti svobodného vyjádření myšlenek a názorů (Benda, 2007).

¹⁷ Stručně se Mladé frontě věnuji dále v této části práce.

¹⁸ „Důvodem zániku byl často nedostatečný finanční kapitál a nezkušenost tuzemských vlastníků s mediálním byznysem v tržních podmínkách,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 259).

K transformaci došlo buď na základě vlastnické přeměny již existujících médií, nebo obnovou těch médií, kterým v komunistickém režimu nebylo dovoleno vycházet, či dosud vycházela samizdatově, nebo založením zcela nových titulů (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019).

Transformaci podlely i další mediální instituce, jako například Svaz československých novinářů, který ukončil činnost v lednu 1990. Jeho nástupci se staly Syndikát novinářů České republiky a Slovenský syndikát novinárov (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019).

Média však nebyla v době ekonomické transformace pouze subjekty privatizace. „Média jsou transformačním procesem podmíněna a současně do něj výrazně zasahují podle toho, jakým způsobem o vývoji situace ve společnosti referují, a ovlivňují tak myšlení, a tedy i jednání lidí,“ (Šmídová-Matoušová, 2012, str. 48). Autorka citace zde poukazuje na fakt, že na společenskou přeměnu měly vliv i mediální obsahy. „Média tak mohou svými texty aktivně připravovat živnou půdu veřejného mínění pro realizaci ekonomických, legálních a politických změn společenského prostředí, ve kterém sama operují,“ (Šmídová-Matoušová, 2012, str. 48).

3.2 Úprava legislativy

Možnost reálného naplnění záměrů zavedení tržní ekonomiky zajistila úprava legislativy. Je nezbytné dodat, že značná část mediálního vývoje ve sledovaném období v podstatě předcházela legislativním úpravám. „Vývoj v mediální sféře namnoze předbíhal ustavování mediální legislativy a děl se mimo existující právní rámec, ale v příznivém společenském klimatu. Příznačným rysem tohoto období je vysoká míra tolerance k ne zcela legálním postupům při zakládání soukromých médií, neboť tento ‚mimoprávní‘ proces byl chápán jako součást odstátnění, tedy vytváření systému na státu nezávislých médií,“ (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019, str. 400).

A ačkoliv k mediální transformaci z velké části došlo mimo právní rámec (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019), je důležité zmínit ty právní úpravy, které byly pro legální přechod médií k soukromým vlastníkům klíčové. Změna právního rámce nebyla jednorázovou záležitostí a musela čerpat ze zcela odlišných pramenů. „Vznikla tak nutnost adaptovat právní normy, které prakticky bez výjimky měly své kořeny v diametrálně odlišném minulém společensko-politickém systému, na prostředí tržní ekonomiky a dále je systematicky doplňovat novelizacemi,“ (Benda, 2007, str. 24).

To se přirozeně dotklo i mediálního prostředí. „Budování nového systému médií v podmínkách liberální demokracie bylo podmíněno zásadní změnou mediální legislativy

zajišťující oddělení státu a médií a umožňující faktické osamostatnění chodu médií od vlivu státního a stranického aparátu,“ (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019, str. 399).

V mediálním kontextu byly klíčové následující zákonné změny, které umožnily soukromníkům legálně zakládat nová nezávislá média, nebo alespoň zajistit již existujícím periodikům nezávislou budoucnost. Ačkoliv vznikly i další zákony upravující například audiovizuální média, cílem této práce je popsat zejména ty, které se dotkly periodického tisku.

„Obecný legislativní rámec pro fungování médií vytvořil ústavní zákon č. 23/1991, kterým se součástí ústavy stala Listina základních práv a svobod. Článek 17 listiny zakotvil svobodu projevu a právo na informace,“ (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, str. 256).

Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., přijatý 29. listopadu 1989 Federálním shromážděním¹⁹ zajistil odstranění článku 4 československé ústavy.²⁰ KSČ tak ztratila vedoucí postavení ve státě, a média tak už nadále nekontroloval ÚV KSČ a Národní fronta (Benda, 2007).

Podle ústavního zákona č. 496/1990 Sb., o navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky a zákona č. 497/1990 Sb., o navrácení majetku Socialistického svazu mládeže lidu České a Slovenské Federativní Republiky, byl dne 16. listopadu 1990 převeden majetek komunistů do vlastnictví státu (Benda, 2007).

Klíčový byl pro vývoj médií také zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů, který byl přijat 18. dubna 1990. Ten umožnil občanům zakládat a spravovat vlastní podniky.

O měsíc později vyšlo „zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 177/1990 Sb., o některých opatřeních týkajících se majetku politických stran, politických hnutí a společenských organizací,“ (Benda, 2007, str. 27). Vláda opatření rozšířila o další nařízení č. 212/1990 Sb., o odnětí nemovitého majetku státu v trvalém užívání KSČ, které se, jak vyplývá z názvu, týkalo i nehmotného majetku státu spravovaném KSČ (Benda, 2007).

Akciová společnost Borgis, jejíž vznik byl vyvrcholením vydavatelských změn v letech 1990 až 1991, a která dosud zajišťuje vydávání nástupnického deníku Rudého Práva s názvem Právo, by nevznikla bez dočasného zákona č. 104/1990 Sb., o akciových společnostech z 18. dubna 1990. Ten 1. ledna 1992 nahradila právní úprava v obchodním rejstříku (Benda, 2007). Společnosti Borgis se více věnují v analytické části textu.

¹⁹ Federální shromáždění byl dvoukomorový orgán složený ze Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Změnu zastupitelského orgánu zajistil v roce 1968 zákon č. 143/1968 Sb. (Vodička & Cabada, 2007).

²⁰ „Ústava Československé socialistické republiky, č. 100/1960 Sb., nabyla účinnosti 11. 7. 1960, byla zrušena Ústavou české republiky, která nabyla účinnosti 1. 1. 1993,“ (Benda, 2007, str. 27).

Ačkoliv neexistovala právní úprava, která by se týkala vlastnictví médií, za jakéhosi regulátora lze považovat zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže. Předmětem sporu se kvůli pochybnostem o dodržování podmínek hospodářské soutěže stalo i Rudé právo, respektive šéfredaktor deníku Zdeněk Porybný.²¹ Zákon o ochraně hospodářské soutěže byl zrušen v červenci 1997 a nahrazen zákonem č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (Benda, 2007).

3.3 Mladá fronta

Privatizace deníku Mladá fronta byl jakýmsi ukázkovým modelem pro ostatní média, jejíž redakce ve stejné době také chtěla převést vlastnictví titulů (Benda, 2007). Pro kontext a jako ukázkou možnosti privatizace média, zde proces přivlastnění deníku Mladá fronta stručně popíšu.

Vlastnická transformace titulu Mladá fronta započala zánikem jeho původního vydavatele Svazu socialistické mládeže, který skončil spolu s komunistickým režimem. Nástupcem vydavatele se stal Svaz mládeže, který byl tedy i následným majitelem titulu, a správce nového podniku Mladá fronta, nakladatelství a vydavatelství (MFNV). Redaktoři deníku se od MFNV odloučili a založili vlastní akciovou společnost M a F zapsanou 22. srpna 1990 do obchodního rejstříku a která začala vydávat nový titul Mladá fronta DNES (Benda, 2007). Dne 17. května 1993 byla do obchodního rejstříku zapsána nástupnická akciová společnost Mladá fronta, pod kterou titul vychází dodnes (Justice.cz, Mladá fronta).

Jak komentuje mediální teoretik Josef Benda, který toto téma zdařile popisuje ve výchozím zdroji této práce, privatizační model Mladé fronty byl v podstatě „legální krádež,“ (Benda, 2007, str. 89). Když redakce deníku začala vydávat „nový“ deník, „nikde se neobjevilo ani slovo o know-how, o ochranných známkách, předplatitelském kmeni a dalších hodnotách, které si ‚spontánní privatizátoři‘ přivlastnili,“ (Benda, 2007, str. 95). Majetek Svazu mládeže, včetně deníku, který si redakce přivlastnila, měl totiž patřit státu.²²

Definitivní konec spontánní privatizace jak Mladé fronty, tak ostatních podobně přivlastněných titulů, způsobilo trestní oznámení majitele deníku Špígl Ladislava Froňka z 6. května 1998. V oznámení, které podal nejvyššímu státnímu zástupci, požadoval přezkoumání a stíhání všech „podivně“ zprivatizovaných firem. Zmocněnci se poté zabývali

²¹ Této kauze se více věnuji v podkapitole Borgis a.s. v analytické části této práce.

²² Svaz mládeže plnil „funkci až do nabytí účinnosti zákona č. 497/1990 Sb., ústavního zákona o navrácení majetku SSM lidu České a Slovenské a Federativní Republiky,“ (Benda, 2007, str. 90).

právě případem Mladé fronty. Vyšetřování však skončilo a věc byla uzavřena s tím, že ze strany redakce Mladé fronty k žádnému porušení pravidel nedošlo, (Benda, 2007, stránky 102-103).

Analytická část

3. Mechanismy privatizace Rudého práva

K uskutečnění privatizace, ke které Rudé právo dospělo pozvolně a samovolně, v podstatě bez iniciativy politických autorit, došlo v důsledku úsilí šéfredaktora a redakce periodika. Ti se rozhodli sami určit obsah a vyznění listu (Šmídová-Matoušová, 2012).

„Revoluční sebe-transformace instituce, konverze tohoto sociálního aktéra tedy nebyla jen vynucena okolnostmi, ale byla spojena s velmi pružnou taktikou a strategií hledání vlastní pozice a vlastní tváře, jež byla pro veřejnost a (potenciální) čtenáře stravitelná a přitažlivá a pro Rudé právo a jeho osazenstvo příhodná a do budoucna strategicky výhodná,“ (Šmídová-Matoušová, 2012, str. 58).

„V první polovině roku 1990 pracovala naprostá většina českých médií samosprávným stylem pod vedením šéfredaktorů, které si demokratickým způsobem vybrali pracovníci příslušných redakcí. Tato situace pak umožnila u řady deníků a dalších titulů periodického tisku vývoj událostí, jež lze charakterizovat jako tzv. ‚spontánní privatizaci‘ neboli divoký, neřízený přechod velké části českého periodického tisku do soukromých rukou,“ (Benda, 2007, str. 89). Zmíněnou „neřízeností“ naráží citovaný autor na fakt, že k privatizaci došlo před a během zavádění legislativních úprav, jak bylo zmíněno už dříve a jak už bylo představeno na příkladu Mladé fronty.

V případě Rudého práva se iniciativy chopil Zdeněk Porybný. Ten doprovázel vývoj deníku už od 80. let a stal se ústřední postavou i jeho privatizace. Narodil se 3. prosince 1945 v Praze. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století pracoval ve Francii, Španělsku a americkém Washingtonu D. C. jako zahraniční zpravodaj deníku Rudé právo. V roce 1985 se stal zástupcem šéfredaktora (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019). Později nahradil dosavadního šéfredaktora Zdeňka Hořeního,²³ který oficiálně opustil deník v první polovině roku 1990 a odešel do penze (Šmídová-Matoušová, 2012). Už na konci roku 1989 však funkci šéfredaktora začal na doporučení předchůdce vykonávat Porybný (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019). Stal se také ředitelem Vydavatelství Rudé právo, jehož vývoj mapuji v následující části.

²³ Zdeněk Hoření se narodil 9. února 1939 ve Frýdštejně. V únoru roku 1954 začal pracovat v redakci Rudého práva. Mezi lety 1962-1968 byl zahraničním zpravodajem v Moskvě. Určitou dobu poté působil v týdeníku Tribuna, než se v roce 1969 do Rudého práva vrátil a stal se zástupcem šéfredaktora. V roce 1983 povýšil na šéfredaktora deníku, funkci vykonával až do roku 1989, kdy pověřil svého nástupce Zdeňka Porybného. Hoření byl i politicky činný. V roce 1976 byl zvolen poslancem České národní rady, (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019).

Pod vedením Porybného došlo od roku 1989 k významným změnám, které pokračovaly i v průběhu devadesátých let. Změny se týkaly jak vydavatelských poměrů, tak obsahu a úpravy deníku (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019). Šéfredaktor například „nechal z hlavičky listu odstranit heslo ‚Proletáři všech zemí, spojte se!‘ a symboly a emblematické podobizny představitelů mezinárodního komunistického hnutí,“ (Bednařík, Jirák, & Köpplová, 2019, str. 401). Důležité okolnosti spojené s privatizací deníku, ve kterých byl Porybný jedním z klíčových aktéru, popíšu v dalších kapitolách této části práce.

4. Klíčové smlouvy

Proces odstátnění a postupný odklon od minulosti spojené s komunistickou stranou lze demonstrovat například pomocí klíčových dokumentů. Některé z nich chronologicky představím v následující části. Považuji za nezbytné podotknout, že zde detailněji prezentuji aktuálně dostupné materiály. K některým, které zde budu zmiňovat, jsem pro účely této práce nedostala přístup, vycházím tedy i ze sekundárních zdrojů.

4.1 Vydavatelství Delta

Privatizační proces započala na začátku roku 1990 změna názvu dosavadního vydavatele deníku, kterým byl do té doby ÚV KSČ²⁴ se sídlem Na Poříčí 30 v Praze 1 (Benda, 2007). Přímým nástupcem původního vydavatele deníku, tedy Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ, který byl v rejstříku zapsán 29. listopadu 1970, se stalo Vydavatelství Delta (Justice.cz, Vydavatelství Delta).

„Od roku 1990 byl se souhlasem zakladatele změněn název našeho zařízení z Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ na státní společnost Vydavatelství Delta.“²⁵ (Národní archiv, Sdělení o změně názvu, 1990) Sídlem podniku byla nově adresa Na Florenci 19 v Praze 1. Do podnikového rejstříku bylo Vydavatelství Delta zapsáno 22. ledna 1990 a vymazáno 2. dubna téhož roku poté, co došlo k další úpravě vlastníka (Justice.cz, Vydavatelství Delta), čemuž se budu věnovat dále v následující podkapitole.

4.2 Vydavatelství Rudé právo a Vydavatelství Florenc

Od komunistického vydavatelství, respektive od nástupnického Vydavatelství Delta, se nedlouho poté oddělila část redakce pod vedením Zdeňka Porybného, která založila vlastní Vydavatelství Rudé právo. Podle výpisu z podnikového rejstříku obvodního soudu pro Prahu 1 bylo zapsáno dne 6. února 1990 s ověřením zápisu dne 12. února 1990 na základě zřizovací listiny vydané usnesením 2. schůze výkonného výboru Ústředního výboru Komunistické strany Československa z 27. ledna 1990. Ředitelem se stal zmíněný Zdeněk Porybný, jeho zástupci byli Václav Hollan a Michal Rižák. Předmětem činnosti vydavatelství, které také sídlilo na adrese Na Florenci 19 v Praze 1 byla zpravodajská činnost, která mimo jiné umožňovala

²⁴ Vydavatel byl uváděn jako „Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ“.

²⁵ Z původního vydavatelství se spolu s Vydavatelstvím Delta oddělilo také státní podnik Vydavatelství Deltapress. Oba podniky vznikly poté, co se na základě legislativních úprav převedl veškerý majetek KSČ státu. (Benda, 2007). Vzniklo v říjnu roku 1990 a jeho činnost trvala až do června 2000. Zaměřovala se na tisk, inzerci, reklamu a propagaci (Jasnadata.cz).

působení zpravodajů v zahraničí, samotné vydávání periodika a také inzerční a podnikatelská činnost (Národní archiv, Výpis z podnikového rejstříku Obvodního soudu pro Prahu 1, 1990).

Velmi brzy po svém vzniku změnilo vydavatelství pod taktovkou Porybného svůj název. V oznámení pro Ministerstvo kultury ČR o této skutečnosti informoval tehdejší ředitel Porybný: „Sdělujeme Vám, že název Vydavatelství Rudé právo byl na návrh zřizovatele tohoto podniku změněn na Vydavatelství Florenc,“ (Národní archiv, Oznámení o změně v periodickém tisku, 1990).

Změnu názvu, který nově odkazoval na sídlo podniku Na Florenci 19, následovaly i další úpravy. K předmětu činnosti zařízení nově přibyla i obchodní činnost v zahraničí (Národní archiv, Výpis z podnikového rejstříku Obvodního soudu pro Prahu 1, 1990).

4.3 Delimitační protokol

Jedním z klíčových dokumentů byl delimitační protokol, který stvrdil převod vlastnické moci nad deníkem skupině vedené zmíněným Zdeňkem Porybným. Movitý majetek prozatím zůstal původnímu majiteli, tedy KSČ (Benda, 2007).²⁶

Delimitační protokol zajistil převod části jmění a určitých pravomocí a závazků spojených s vydáváním deníku ke dni 1. dubna 1990, podepsán byl zpětně 7. května 1990. Uzavřen byl mezi Vydavatelstvím Delta a Vydavatelstvím Rudé právo, v době přerodu přejmenovaném na Vydavatelství Florenc (Národní archiv, Delimitační protokol, 1990).²⁷ Vydavatelství Delta tím uzavřelo hospodářskou činnost, a to 31. březnu 1990.

„Na základě zřizovací listiny podniku Vydavatelství Rudé právo, Praha byl usnesením výkonného výboru ÚV KSČ ze dne 27. 1. 1990 zřízen samostatný vydavatelský podnik. Článek IV. a V. zřizovací listiny²⁸ stanoví objem jmění, který je svěřen Komunistickou stranou Československa nebo státem tak, že do tří měsíců od založení bude uveden v delimitační dohodě mezi podnikem Vydavatelství Delta a Vydavatelství Rudé právo,“²⁹ (Národní archiv, Delimitační protokol, 1990).

Vydavatelství Florenc díky dokumentu získalo pravomoc vydávat tituly, za které předtím zodpovídal původní majitel. Získal také právo evidovat personál a jeho mzdové

²⁶ Původní komunistický movitý majetek se stal předmětem převodu až později, viz podkapitola Borgis a. s.

²⁷ „Delimitační protokol mezi vydavatelstvím Delta a vydavatelstvím Rudé právo je východiskem pro delimitaci mezi vydavatelstvím Delta a ÚV KSČ jako bývalým zřizovatelem Delt,“ (Národní archiv, Delimitační protokol, 1990).

²⁸ Zřizovací listina není součástí zde prezentovaných dokumentů.

²⁹ Ačkoliv ke dni delimitace, tedy k 1. dubnu 1990 neslo vydavatelství název Vydavatelství Florenc, v době příprav dokumentu bylo vydavatelství stále evidováno jako Vydavatelství Rudé právo.

ohodnocení a majetek v několikamilionové hodnotě, včetně například cenných papírů akciové společnosti Rapid³⁰ nebo nárok na čerpání devizových prostředků (Národní archiv, Delimitační protokol, 1990).

Ačkoliv většiny movitého majetku, která se týkala především redakčního vybavení, se Porybný a jeho tým zatím nezmocnil, delimitací byl zajištěn převod i některého hmotného jmění. Vydavatelství Florenc získalo přístup například k archivnímu materiálu, které spravovalo původní vydavatelství. Šlo například o fotografie pořízené do roku 1989, přičemž platilo, že pro přejímající vydavatelství byla služba poskytnutí těchto materiálů zpoplatněna (Národní archiv, Delimitační protokol, 1990). Příklad lze použít jako ukázkou způsobu, jakým si komunistická strana stále udržovala svůj vliv nad přejímajícím vydavatelstvím.

4.4 Borgis a.s.

Zatímco stále existovalo Vydavatelství Florenc, které v té době stále spravovalo chod redakce deníku a obstarávalo jeho publikaci, vznikla na základě rozhodnutí valné hromady dne 16. září 1990 akciová společnost Borgis se sídlem v ulici Na Florenci 19 v Praze 1³¹, která byla 4. října téhož roku zapsána do obchodního rejstříku. Základní kapitál činil 437 000 korun (Justice.cz, Borgis a.s.). Předsedou představenstva akciové společnosti a většinovým akcionářem se stal Zdeněk Porybný, který vlastnil 60 procent akcií.³² Zbytek drželo 68 fyzických osob, většinou členové redakce deníku, (Benda, 2007). Dalšími členy představenstva byli členové redakce Michal Rižák, Václav Marek, Pavel Páral, Bohumila Veselá, Josef Matoulek a Václav Smělý (Justice.cz, Borgis a.s.).

Dne 16. října 1990 se stal Borgis a.s. oficiálním vydavatelem deníku Rudé právo, který nesl podtitul „levicový deník.“³³ Bez tohoto kroku by si Porybný v budoucnu moc nad deníkem neudržel. Ve stejný den zaniklo dosavadní Rudé právo spravované Vydavatelstvím Florenc (Benda, 2007). Vydavatelství Florenc ovšem stále existovalo. Do konce roku působilo prozatím nadále jako soukromý podnik.

³⁰ Akciová společnost Rapid vznikla 24. listopadu 1989. Věnovala se především reklamní činnosti. Sekretariát ÚV KSČ schválil zakoupení akcií Rudému právu, vydavatelství ÚV KSČ v hodnotě 3 milionů korun (Národní archiv, Návrh účasti Rudého práva, vydavatelství ÚV KSČ, v akciové společnosti Rapid, 1989).

³¹ Od ledna 1996 sídlí společnost Borgis a.s. v ulici Slezská 13 v pražských Vinohradech (Justice.cz, Borgis a.s., nedatováno).

³² V průběhu let získal Porybný prostřednictvím koupě od ostatních akcionářů více akcií (Šmídová-Matoušová, 2012).

³³ První číslo titulu Rudé právo, levicový deník vyšlo dne 2. ledna 1991 (Databáze NK ČR, 1995).

Zdeněk Porybný, který byl v té době zároveň ředitelem Vydavatelství Florenc i předsedou představenstva společnosti Borgis a.s., uzavřel dne 1. listopadu 1990 jménem Vydavatelství Florenc jako nájemce smlouvu o nájmu prostorů se společností Typografie, tiskařské závody Praha,³⁴ kde se nacházel majetek komunistů. Tu stejnou smlouvu ovšem uzavřel i ve jménu společnosti Borgis a.s. dne 1. ledna 1991, jež nahradila předešlého nájemce, kterým bylo Vydavatelství Florenc (Benda, 2007).

„O několik dní dříve, 27. prosince 1990, uzavřel Porybný za Borgis a.s. smlouvu o dodávce, odběru a rozšiřování periodického tisku s organizací PNS – Ústřední expedice a dovoz tisku Praha³⁵ na titul Rudé právo bez jakéhokoli dalšího rozšíření názvu. Dne 29. prosince 1990 Porybný, který v tu dobu ještě stále byl ve funkci ředitele Vydavatelství Florenc, uzavřel za společnost Borgis a.s. s podnikem Vydavatelství Florenc zastoupeným Michalem Rižákem, v té době současně členem představenstva Borgis a.s., hospodářskou smlouvu o dočasném užívání majetku (movitých věcí), a to bez souhlasu Federálního ministerstva financí či jiného státního orgánu,“ (Benda, 2007, str. 97).

Porybný tak spolu se svým týmem konečně získal přístup k movitému majetku komunistů, na které mělo podpisem smlouvy nárok Vydavatelství Florenc, jehož vlastnické poměry se brzy změnily. Vydavatelství Florenc už však nebylo schopno podnikat, protože většinu jeho majetku převzala společnost Borgis a.s. (Benda, 2007).

Navíc na základě Ústavního zákona o navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky č. 496/1990 Sb., přešlo Vydavatelství Florenc dne 1. ledna 1991 do vlastnictví České a Slovenské Federativní republiky³⁶ (Justice.cz, Vydavatelství Florenc). Budoucí spory společnosti Borgis a.s. s Vydavatelstvím Florenc se tak staly předmětem státního zájmu.

Zmíněná hospodářská smlouva o dočasném užívání majetku se následně stala předmětem konfliktu. Federální ministerstvo financí podalo na základě svého zmocněnce pro Vydavatelství Florenc Přemysla Blaháka trestní oznámení na Zdeňka Porybného a další odpovědné osoby. Ti byli podezříváni z nekalé soutěže. Porušením stanovených hospodářských

³⁴ Podnik Typografie, tiskařské závody Praha sídlil v ulici Na Poříčí 30 v Praze 1 (Benda, 2007). Byl nástupcem Rudé právo, tiskařské závody a byl podřízen Tiskovým podnikům KSČ. Ke dni 2. července 1991 přešla práva a závazky podniku Česká typografie (Justice.cz; Typografie, tiskařské závody Praha).

³⁵ S Poštovní novinovou službou – ústředím expedice a dovozu tisku Praha (PNS) podepsalo smlouvu o dodávce, odběru a rozšiřování periodického tisku dne 14. listopadu 1989 i Vydavatelství ÚV KSČ Rudé Právo (Benda, 2007).

³⁶ Státní podnik Vydavatelství Florenc byl rozhodnutím tehdejšího Ministerstva hospodářství České republiky zrušen ke dni 15. října 1993. Veškerý majetek společnosti připadl podniku Studio Florenc, s.r.o. (Justice.cz, Vydavatelství Florenc)

podmínek si podle oznámení zajistil Borgis a.s. neoprávněné výhody tím, že porušoval povinnosti při správě cizího majetku (Benda, 2007).

Porušení spočívalo v tom, „že jako ředitel Vydavatelství Florenc bez souhlasu příslušných státních orgánů/Federálního ministerstva financí/uzavřel smlouvu o dočasném užívání majetku s Borgis a.s., přičemž tato smlouva byla uzavřena zjevně účelově, neboť v době jejího uzavření byl již Zdeněk Porybný předsedou představenstva Borgis a.s.“ (Benda, 2007, str. 97). Mohlo tedy dojít ke střetu zájmů a zároveň se Porybný údajně dopustil podvodu, pakliže deník vycházel bez přestávky v době převodu majetku a veškerý zisk šel pouze společnosti Borgis a.s. (Benda, 2007).

Zjednodušeně shrnuto: „Redakční kolektiv založil akciovou společnost, pak si pronajal místnosti a zařízení, využil existující distribuční síť, získal u PNS kmen předplatitelů, dohodl se s tiskárnou a pod stejnou nebo mírně změněnou značkou pokračoval ve své práci, kterou dělal dříve pro svého vydavatele, a teď ve vlastní režii a s vlastním ziskem,“ (Louč.cz, 2023).

Situaci mapoval „zvláštní tým vyšetřovatelů obou republik a federace zřízený dne 22. 6. 1990 společným rozkazem všech tří ministrů na žádost generálního prokurátora ČSFR,“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 1992). Tým konal na základě ustanovení §161 odstavce 4 trestního řízení pro vyšetřování majetkové delikvence bývalé KSČ a jejich právních nástupců (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 1992). Odhadovaná škoda Vydavatelství Florenc, který v důsledku počinání Porybného nemohl vykonávat činnost, dosahovala 4 134 000 korun měsíčně od 1. ledna 1991.

Na jaře roku 1992 bylo zahájeno vyšetřování (Benda, 2007). Šéfredaktor Porybný i jeho zástupce Rižák byli na základě trestního oznámení zadrženi a vyslýcháni. Michal Rižák byl krátce na to propuštěn, Porybný byl později zatčen (ČT24, 2022).

V prosinci téhož roku však bylo vyšetřování zastaveno, protože jednání Porybného a jeho spolupracovníků nebylo shledáno jako protiprávní (Benda, 2007). Dne 5. prosince roku 1992 se šéfredaktor k situaci vyjádřil prostřednictvím sloupku v Rudém právu, ve kterém vyprávěl o svém zatčení:

„Když mě v pondělí, 14. března před půl šestou ráno vytáhl usilovným zvoněním major Mrázek z postele, aby mě odvezl k výslechu do budovy bývalé Vysoké školy SNB, netušil jsem, že týž večer už budu spát v erární hnědé teplákové soupravě na žíněnce v cele. Neměl jsem pocit viny, věděl jsem, že jsme při spouštění Levicového listu Rudé právo vždy respektovali zákon. Nevěděl jsem ale, jak o tom přesvědčit ty, kteří mě chtěli dostat za mříže. Nezdálo se totiž, že by na ně jakákoliv má slova platila. Federální policisté dostali udání, které se jim na první pohled jevilo velmi pěkně, a tak mě bez zbytečného otálení se sháněním důkazů, které by

tvrzení ‚oznamovatelé‘ podpořily, sebrali. Koneckonců, bylo nedlouho před volbami. (...) Měsíc poté, co mě odváželi připoutaného k sedačce policejního antona do Ruzyně, shledal Nejvyšší soud ČR, že důvody mé vazby neodpovídají zákonu. Teď, devět měsíců po mém zatčení, kauza šéfredaktor RP končí. Policejní vyšetřovatel mého případu přišel k definitivnímu závěru, že jsem se žádného trestného činu nedopustil. Spravedlnost zvítězila, zůstala zahořklá pachut' křivdy,“ (Porybný, 1992).

Zda byl způsob, kterým se redakce Rudého práva, stejně jako Mladé fronty zmocnila komunistického majetku, legitimní, bývá zpochybňováno řadou osobností. Jak upozornil šéfredaktor Britských listů Jan Čulík v pořadu Klub Netopýr v České televizi v roce 1997, čtenáři si v té době stěžovali na nejasné majetkové poměry médií a nedostatek transparentnosti a nebyl sám, kdo jednání šéfredaktorů jak Rudého práva, tak Mladé fronty, považoval za krádež. Kromě toho, že se redakce deníku nakonec zmocnila movitého majetku, Čulík zpochybňoval také způsob, jakým tým Porybného noviny získal. Upozorňoval například na to, že kvůli jednání Porybného neměl na nákup akcií vydavatele novin nárok běžný občan (Česká televize, 1997). Pakliže by noviny nezprivatizoval Porybný, jako původně komunistický majetek by totiž náležely státu a pravděpodobně podlehly nabídce na koupi veřejnosti, což se nestalo.

5. Dvě Rudá práva

Vycházíme-li ze sledu událostí, které následovaly po listopadu 1989, je zjevné, že redakce deníku v područí Porybného brzy pochopila, že pokud by zůstala spjata se stranou, dlouho by nevydržela. To ostatně dokazuje i vývoj stejnojmenného Rudého práva, který si komunistická strana chtěla udržet jako stranický deník i po pádu režimu, a který přiblížím v následujících řádcích.

Pro pochopení následujícího obsahu je důležité zmínit, že po určitou dobu Ministerstvo kultury ČR evidovalo dva deníky s totožným názvem, tedy Rudé právo. Jedním z nich byl ten stejný list, který Češi a Slováci četli už několik dekad a který získal nového majitele, čemuž se tato bakalářská práce primárně věnuje. Druhé Rudé právo mělo zůstat stranickým médiem KSČ, nezačalo pravidelně vycházet.

„Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a ostatních hromadných sdělovacích prostředcích ve znění pozdějších předpisů, zvláště pak zákona 86/1990 Sb., registraci periodik se stejným názvem i obsahem v podstatě nevyklučuje. Avšak registrace titulů periodik se stejným názvem, případně i obsahovým zaměřením, zakládá možnost vzniku případného sporu o právo na používání názvu podle příslušných ustanovení autorského zákona, občanského zákoníku, hospodářského zákoníku apod.“ (Národní archiv, Registrace titulu Rudé právo, 1991).

Na základě nového Organizačního řádu Komunistické strany Československa (KSČS) zastřešující KSČM a KSS³⁷ přijatého na 18. sjezdu KSČ byla 4. listopadu 1990 pověřena vydáváním nového stranického Rudého práva Federální rada KSČS se sídlem na adrese Politických vězňů 9 v Praze 1. Ministerstvo kultury změnu evidovalo k 26. listopadu 1990. (Národní archiv, Oznámení o změně názvu a sídla vydavatele Rudého práva, 1990).

Protože z provozních a technických důvodů nebyla schopna Federální rada deník Rudé právo vydávat, čímž by však pozbyla platnost registrace a oprávnění vydávat periodický tisk, které si udržovala, opakovaně podala přihlášku Ministerstvu kultury ČR (Národní archiv, Přihláška k registraci periodického tisku, 1991). V přihlášce k registraci periodického tisku z 23. května 1991 představuje komunistická strana deník jako „politický a zpravodajský deník, který informuje čtenáře o vnitropolitickém a zahraničně politickém dění, přináší zprávy a komentáře z oblasti politiky, ekonomiky, sportu apod.“ Jako šéfredaktor listu byl uveden Petr

³⁷ Pokračovatelem KSČ se na českém území stala Komunistická strana Čech a Moravy. „V březnu 1990 proběhl zakládající sjezd samostatné KSČM.“ (Vodička & Cabada, 2007, str. 234). Ve slovenské části České a Slovenské Federativní republiky (ČSFR) vznikla Komunistická strana Slovenska (KSS) (Vodička & Cabada, 2007), které spadaly pod KSČS.

Majcharčík. Za tisk měla být zodpovědná tiskárna Pragopress se sídlem na Václavském náměstí 36 v Praze 1 (Národní archiv, Příhláška k registraci periodického tisku, 1991).

Komunisti ovšem nebyli schopni dostát závazkům souvisejících s registrací periodika, tedy vydávat vlastní Rudé právo, ani následující rok, i přesto však zopakovali proces podání přihlášky k registraci periodického tisku. Za vydavatele tentokrát uvedli akciovou společnost Futura³⁸ se sídlem na adrese Politických vězňů 9 v Praze 1 (Národní archiv, Příhláška k registraci periodického tisku, 1992). Namísto provozních a technických důvodů, které vydávání zabraňovaly, tentokrát uvedli právní důvody (Národní archiv, Příhláška k registraci periodického tisku, 1992).

Podniku Futura nakonec zanikla platnost registrace a oprávnění vydávat periodický tisk. Zánik oprávnění způsobil porušení podmínek stanovených Ministerstvem kultury ČR. Zrušení registrace totiž podmínky umožňují v případě, že vydavatel nezačne periodikum vydávat do jednoho roku od registrace, nebo pokud je vydávání přerušeno na více než šest měsíců u novin a více než jeden rok u časopisů (Národní archiv, Zánik platnosti registrace a oprávnění vydávat periodický tisk, 1994). Jelikož žádná evidence o vydání titulu není k dohledání, vydavatel tak zjevně nesplnil podmínky a list se navzdory několika pokusům nikdy nepodařilo vydávat jako nový komunikační nástroj strany.

KSČM dne 3. června 1991 začala společnost vydávat titul Haló noviny (Benda, 2007). Tejn zanikl kvůli finančním potížím strany v dubnu roku 2022 a nahradil ho týdeník Naše pravda (KSČM, 2022).

³⁸ Akciová společnost Futura byla založena zakladatelskou smlouvou dne 19. března 1991. Předmětem činnosti byla například redakční a zpravodajská činnost, dále nakladatelská a vydavatelská činnost periodického tisku a distribuce a prodej titulů (Justice.cz, Futura a.s.).

6. Další změny

Politická a ekonomická transformace se v médiích nejvíce projevil v tom, že „došlo k výměně nejvyššího vedení redakcí těchto deníků, funkcí dříve obsazovaných na základě předchozího souhlasu KSČ, a v tom, že redakční kolektivy odmítaly zásahy a příkazy svých vydavatelů,“ (Benda, 2007, str. 88).

Tím, že deník Rudé právo už důsledkem privatizace nepodléhal vlivu komunistické strany se však postupně a velmi pozvolně projevilo i v jeho podobě. Odluka se „projevuje na rovině článků, které se k mnohým aspektům politiky strany, zejména k otázkám vztahu k totalitní minulosti a otázce vyrovnání se s minulostí, staví (do té doby) nezvykle kriticky,“ (Šmídová-Matoušová, 2012, str. 62).

Podrobnějšímu výkladu o změnách produkce obsahu deníku se bakalářská práce věnovat nebude, je však důležité připomenout, že přechod titulu do soukromého vlastnictví neznamenal jen právní úpravy, nýbrž i pozvolné změny v myšlenkovém směřování deníku a způsobu pokrývání dění.

Změnil se také formát deníku, například grafická úprava a rozsah (Šmídová-Matoušová, 2012). Požadavky na změnu podoby deníku přicházely ze strany redakční rady Rudého práva už na podzim 1989. Návrhy, které podpořilo vedení Tiskových podniků KSČ, tehdejší Vydavatelství Rudé Právo a Tiskařské závody Rudé právo, se týkaly například zmenšení formátu listu, aby z osmi velkých stran vzniklo šestnáct malých, převedším na popud čtenářských preferencí (Národní archiv, Změna formátu Rudého práva, 1989).

Vyhověním čtenářským požadavkům chtěli tvůrci Rudého práva zpřístupnit list dalším čtenářům ze všech vrstev a věkových skupin. Ačkoliv, jak argumentovali, velký formát představoval symbol dominance Rudého práva nad ostatními periodiky. Symbol deníku jako významného celostátního informovatele pro vedení listu přetrval i po politickém převratu (Národní archiv, Změna formátu Rudého práva, 1989).

Vlivem privatizace a dalších interních změn v deníku se změnilo také složení redakce, která se v průběhu roku 1990 zmenšila na zhruba polovinu oproti předrevolučnímu stavu. Úprava složení redakce byla jedním z nástrojů vedení, jak se vzdálit od komunistické minulosti. Vedení se totiž rozešlo zejména se staršími a konzervativnějšími redaktory, kteří byli vůči komunistickému vlivu méně odolní (Šmídová-Matoušová, 2012).

V průběhu privatizačního procesu titul ztratil určitý počet čtenářů. Zatímco ještě v roce 1988, činil náklad ve všední den přes jeden milion korun, v roce 1993 dosáhl průměrně 324 220 (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010). Deník si ovšem čtenáře udržel, a to například díky desítky

let dlouhé tradici, ale také díky pokračování v trendu distancování se od komunistických kořenů (Šmídová-Matoušová, 2012).

7. Název titulu

Titul po roce 1989 postupně měnil svůj název. Původně uváděný název Rudé právo Orgán Ústředního výboru Komunistické strany Československa na titulní straně listu, v srpnu roku 1990 vystřídal název Rudé právo List Komunistické strany Československa (Šmídová-Matoušová, 2012). Levicový list Rudé právo evidovalo Ministerstvo kultury ČR 20. prosince 1990 (Národní archiv, Registrace titulu Rudé právo, 1991) To bylo zasíláno stejným předplatitelům jako původní Rudé právo vydávaným Vydavatelstvím Florenc (Benda, 2007). Od 1. července 1991 název dospěl k podobě Nezávislé noviny Rudé právo³⁹ (Národní archiv, Registrace titulu Rudé právo, 1991), čímž se vedení chtělo konečně vymanit z komunistické, potažmo jakékoliv politické asociace (Šmídová-Matoušová, 2012). Dne 18. září 1995 titul ztratil své přídatné jméno a od té doby vychází jako deník Právo (Databáze NK ČR, 1995).

„Takže se po 75 letech loučíme s titulem, s nímž si čtenáři a redaktoři prožili dobré i zlé, s titulem, který se světle zapsal do dějin protinacistického odboje, ale hrál i negativní roli v nedemokratických poválečných procesech. Nahradí ho Právo, tentokrát už provždy bez přívlastku,“ (Právo, 1995).

³⁹ Titul vycházel s názvem Rudé právo, „levicový list“ nebo „nezávislé noviny“ byly pouze podtitulky.

Závěr

V bakalářské práci demonstruji model privatizace deníku Rudé právo, který původně vlastnila Komunistická strana Československa. Od svého vzniku v roce 1920 prošel deník několika vydavatelskými změnami. Ty započaly v roce 1989 po pádu komunistického režimu. Postupně se od komunistické strany vedení deníku distancovalo jak opakovaným přechodem z jednoho vydavatelství k druhému, tak postupnou úpravou názvu deníku, jehož poslední název Právo dostal deník v roce 1995.

Politickou, ekonomickou a společenskou transformaci po roce 1989 zajistila především rozsáhlá úprava legislativy. Občané mohli například nově zakládat soukromé podniky, čehož využily některé redakce. Změna právního rámce se ovšem nekonala ze dne na den, byla pozvolná a postupně doplňována.

K vydavatelským změnám v řadě médií došlo v souvislosti s politickými změnami. Kromě snah oprostit se od komunistického vlivu a kontroly státu nad chodem redakcí a tvorbou obsahu, sílily také snahy členů některých redakcí vlastnit tituly sami, čímž mohli generovat vlastní zisk. Motivů k přivlastnění médií tedy bylo vícero.

Transformace médií se tedy uskutečnila zejména díky jejich vnitřní iniciativě, tedy na popud řadových členů redakce i šéfredaktorů. V případě Rudého práva se postupného přivlastňování titulu ujal tehdejší šéfredaktor Zdeněk Porybný spolu s dalšími členy vedení redakce.

Nejprve došlo ke změně názvu původního vydavatele deníku. Na počátku roku 1990 se z Rudého práva, vydavatelství ÚV KSČ stalo Vydavatelství Delta, které tak plnilo roli přímého nástupce původního vydavatele. Krátce poté se od Vydavatelství Delta oddělila část redakce pod vedením Porybného. Ta se pod novým názvem Vydavatelství Rudé právo, později Vydavatelství Florenc, ujala vydávání deníku.

Vlastnickou moc nad deníkem zajistil Porybnému delimitační protokol. K movitému majetku redakce, jehož původními majiteli byli komunisté, tímto dokumentem šéfredaktor přístup nezískal.

Později v roce 1990 vznikla nová akciová společnost Borgis, jejíž akcie držel většinově Zdeněk Porybný. Od poloviny října 1990 začal Rudé právo vydávat právě Borgis a.s., čímž si Porybný zajistil moc nad deníkem. Movitý majetek zatím stále zůstával v rukou Vydavatelství Florenc, které se nakonec vlivem privatizačních procesů stalo státním podnikem.

Jelikož privatizace médií začala před nebo během formování nové legislativy, některé kroky, kterými se noví vydavatelé zmocnili médií, přinesly vlny pochybností, zda jednali spravedlivě.

Předmětem těchto pochybností se stal i Zdeněk Porybný, který dokonce čelil trestnímu stíhání. Movitý majetek komunistů, který měl v důsledku privatizace náležet státu, totiž prostřednictvím smlouvy o pronájmu prostor, kde se majetek nacházel, získal právě Porybný. Ten totiž uzavřel smlouvu jak za Vydavatelství Florenc, který tehdy stále vedl, tak za Borgis a.s., kde vykonával roli ředitele. Porybný se ovšem proti nařčení z nelegálního jednání bránil.

Nakonec bylo trestní stíhání zastaveno. I přesto se ve veřejném prostoru vedly debaty o tom, zda se noví vydavatelé zprivatizovaných médií nedopustili krádeže a zda je vlastnictví titulů jako Rudé právo nebo Mladá fronta transparentní. Podobně jako u Mladé fronty byla v případě Rudého práva redakce osočována z účelového osvojení komunistického majetku, díky kterému mohla vydávat titul a veškerý zisk šel jí.

Ačkoliv redakce obou titulů postupovali podobně, trestnímu stíhání podlehl pouze Porybný, zatímco kroky, které vedly k privatizaci Mladé fronty, k samotnému trestnímu stíhání aktérů této privatizace nikdy nedošlo.

Vývoj Rudého práva ve 20. století vyvrcholil v 90. letech tím, že si redakce vybuodovala nezávislost na politické straně a v podobě Práva zůstal deníkem, které si čtenáře udržel i několik dekad po pádu komunistického režimu a odklonu od původního zaměření.

Summary

In my bachelor thesis I demonstrate a model of privatization of the daily newspaper Rudé právo, which was originally owned by the Communist Party of Czechoslovakia. Since its inception in 1920, the newspaper has undergone several editorial changes. These began in 1989 after the fall of the communist regime. Gradually, the newspaper's management distanced itself from the Communist Party both by repeatedly switching from one publishing house to another and by gradually changing the newspaper's name, the last of which was given the name Právo in 1995.

The political, economic and social transformation after 1989 was mainly due to extensive legislative changes. For example, citizens were newly able to set up private companies, which some editorial offices took advantage of. However, the change in the legal framework did not take place overnight, but was gradual and gradually added to.

Editorial changes in a number of media outlets occurred in the context of political changes. In addition to the efforts to free themselves from communist influence and state control over the running of editorial offices and content production, there were also increasing efforts by members of some editorial offices to own titles themselves and thus generate their own profits. Thus, there were several motives for appropriating the media.

The transformation of the media was therefore mainly due to their internal initiative, i.e. at the instigation of the editorial board members and editors-in-chief. In the case of *Rudé právo*, the gradual appropriation of the title was undertaken by the then editor-in-chief, Zdeněk Porybný, together with other members of the editorial board.

First, the name of the original publisher was changed. At the beginning of 1990, *Rudé právo*, the publishing house of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia, became Delta Publishing House, which thus fulfilled the role of a direct successor to the original publisher. Shortly thereafter, a part of the editorial staff under the leadership of Porybný was separated from Delta Publishing House. The latter took over the publishing of the newspaper under the new name of the *Rudé právo* Publishing House, later the Florenc Publishing House.

The ownership of the daily was secured by a delimitation protocol. This document did not give the editor-in-chief access to the movable property of the editorial office, whose original owners were the Communists.

Later in 1990, a new joint-stock company Borgis was established, the majority of whose shares were held by Zdeněk Porybný. In mid-October 1990, Borgis a.s. began publishing *Rudé právo*, thus securing Porybný's power over the newspaper. Meanwhile, the movable property still remained in the hands of the Florenc Publishing House, which eventually became a state enterprise due to privatisation processes.

As the privatisation of the media began before or during the formation of the new legislation, some of the steps taken by the new publishers to take over the media brought waves of doubt as to whether they had acted fairly.

Zdeněk Porybný became the subject of these doubts and even faced criminal prosecution. It was Porybný who acquired the property of the communists, which was to belong to the state as a result of privatisation, through a lease agreement on the premises where the property was located. He had concluded the contract both for the Florenc Publishing House, which he still headed at the time, and for Borgis a.s., where he was a director. Porybný, however, defended himself against the accusation of illegal conduct.

In the end, the prosecution was dropped. Despite this, there have been debates in the public sphere about whether the new publishers of the privatised media were guilty of theft and whether the ownership of titles such as Rudé právo or Mladá fronta is transparent. Similarly to Mladá fronta, in the case of Rudé právo, the editorial board was accused of appropriating communist property on purpose, which allowed it to publish the title and all the profits to go to it.

Although the editors of both titles followed similar practices, only Porybný succumbed to criminal prosecution, while the steps that led to the privatization of Mladá fronta never led to actual prosecution of the actors in that privatization.

The development of Rudé právo in the 20th century culminated in the 1990s with the editorial staff establishing its independence from the political party and, in the form of Právo, remained a daily newspaper that retained its readership even several decades after the fall of the communist regime and the departure from its original focus.

Bibliografické údaje

BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara, 2019. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2.*, upravené a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0553-3.

BENDA, Josef, 2007. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1387-1.

Blog.seznam.cz, 2023. *Seznam.cz může navýšit svůj podíl ve vydavatelství Borgis. To nově vede tříčlenné představenstvo*. Dostupné z <https://blog.seznam.cz/2023/07/seznam-cz-muze-navysit-svuj-podil-ve-vydavatelstvi-borgis-to-nove-vede-triclenne-predstavenstvo/> [dne 27. 7. 2024].

CABADA, Ladislav a KUBÁT, Michal, 2004. *Úvod do studia politické vědy. 2. rozš. a dopl. vyd.* Politologie (Eurolex Bohemia). Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-63-7.

Česká televize, 1997. *Co není v novinách*. Klub Netopýr. Dostupné z <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1038840273-klub-netopyr/39735919132/> [dne 27. 6. 2024].

ČT24, 2022. *30 let zpět: Zatčení šéfredaktora Rudého práva*. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/specialy/30-let-zpet-zatceni-sefredaktora-rudeho-prava-22979> [dne 26. 4. 2024].

Databáze Národní knihovny ČR. *Právo*. Dostupné z https://web.archive.org/web/20200716163518/https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-b&request=01290765&find_code=SYS&local_base=nkc [dne 26. 4. 2024].

DEJMEK, Jindřich, 2018. *Československo: dějiny státu*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-572-9.

HOŘENÍ, Zdeněk, 1980. *Naše Rudé právo*. Praha: Rudé právo. Moravská zemská knihovna v Brně. Signatura: PK-0088.782. Dostupné z <https://ndk.cz/view/uuid:2df3e110-de25-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:c5f23450-e3fa-11e2-9439-005056825209>.

Jasnadata.cz, (nedatováno). *Katalog firem, Vydavatelství DELTAPRESS s.p. "v likvidaci*. Dostupné z <https://jasnadata.cz/company/00675733> [dne 26. 4. 2024].

Justice.cz, (nedatováno). *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Typografie, tiskařské závody*.

Dostupné z <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=698320&typ=UPLNY> [dne 26. 4. 2024].

Justice.cz. *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Borgis a.s.* Dostupné z

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=76051&typ=UPLNY> [dne 26. 4. 2024].

Justice.cz. *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Futura a.s.* Dostupné z

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=423709&typ=UPLNY> [dne 26. 7. 2024].

Justice.cz. *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Mladá fronta a.s.* Dostupné z

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=445691&typ=UPLNY> [dne 26. 4. 2024].

Justice.cz. *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Vydavatelství Florenc*. Dostupné z

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=698770&typ=UPLNY> [dne 26. 4. 2024].

Justice.cz. *Veřejný rejstřík a sbírka listin, Vydavatelství Delta*. Dostupné z

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=698321&typ=UPLNY> [dne 26. 4. 2024].

KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr, 2010. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOPECKÝ, Václav, 1932. *Ideologie strany komunistické*. Praha: Tiskový odbor Ústředního svazu československého studentstva. Národní knihovna České republiky - Knihovní fondy a

služby. Signatura: 54 F 009600/Sv.11[a] Dostupné z <https://ndk.cz/view/uuid:c9eb6500-94ff-11ea-929f-005056827e52?page=uuid:579966c7-3524-451f-a99a-687feb4f07f6>

KSČM, (2022). *Haló noviny po více než 30 letech nahradil týdeník Naše pravda*. Dostupné z <https://www.kscm.cz/cs/aktualne/aktuality/halo-noviny-po-vice-nez-30-letech-nahradil-tydenik-nase-pravda/> [dne 26. 4. 2024].

Louč.cz, 2023. *Pamětnické klevety 2: Zdeněk Porybný - poslední mohykán spontánní privatizace českého tisku*. Dostupné z: <http://www.louc.cz/memo/memo230719.html> [dne 26. 6. 2024].

Národní archiv. *Delimitační protokol*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 18-25.

Národní archiv. *Návrh účasti Rudého práva, vydavatelství ÚV KSČ, v akciové společnosti Rapid*. Fond 02/4 - Sekretariát ÚV KSČ. Svazek 72. Ar. j. 119.

Národní archiv. *Obvodní soud pro Prahu I rozhodl o návrhu na zápis společnosti Futura a.s. do podnikového rejstříku*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-15, č. 8.

Národní archiv. *Oznámení o změně názvu a sídla vydavatele Rudého práva*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 9.

Národní archiv. *Oznámení o změně v periodickém tisku*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 1.

Národní archiv. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 7

Národní archiv. *Přihláška k registraci periodického tisku*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-15, č. 4.

Národní archiv. *Příhláška k registraci periodického tisku*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 32-36.

Národní archiv. *Příhláška k registraci periodického tisku podle zákona č. 81/1966 Sb., v platném znění*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 35.

Národní archiv. *Registrace periodika*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-15, č. 2-3

Národní archiv. *Registrace titulu Rudé právo*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 37.

Národní archiv. Sdělení o změně názvu. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 7.

Národní archiv. *Výpis z obchodního rejstříku Obvodního soudu pro Prahu I*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-40, č. 2-3.

Národní archiv. *Zánik platnosti registrace a oprávnění vydávat periodický tisk*. Periodikum Rudé právo. Fond MK 1968-1992 – Ministerstvo Kultury ČR. Karton 65. Reg. č. 220. Folio 1-15, č. 1.

Národní archiv. *Změna formátu Rudého práva*. Fond 02/4 – Sekretariát ÚV KSČ. Svazek 72/1989. Ar. j. 116

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Česká národní rada 1990-1992. *Odpověď na interpelaci*. Dostupné z <https://www.psp.cz/eknih/1990cnr/tisky/t0731a00.htm> [dne 26. 4. 2024].

PORBYNÝ, Zdeněk, 1991. *Návrat k totalitě není snadný*. Rudé právo. Dostupné z <https://ndk.cz/view/uuid:d6463bf7-75e0-4d8e-b2c1-e8e20f2537f4?page=uuid:01282850-8c88-11e8-be68-5ef3fc9bb22f> [dne 27. 6. 2024].

Právo. Ročník 5/218. <https://ndk.cz/view/uuid:fae1a890-e67e-11e7-8939-5ef3fc9ae867?page=uuid:ed7705f0-e706-11e7-adb0-005056825209> [dne 26. 4. 2024].

Svoboda – Rudé právo, 1950. 30 let Rudého práva – 30 let bojů za socialismus. Praha: ZOS – Svoboda – Rudé právo. Národní knihovna České republiky - Knihovní fondy a služby Signatura: II 061053. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:8edcf900-4b61-11ec-b757-005056827e51?page=uuid:6218225b-64d8-437b-9675-c9743137154a> [dne 22. 6. 2024].

ŠMÍDOVÁ MATOUŠOVÁ, Olga, 2012. *"Rudé právo psalo, že nás bylo málo--": restituce identity a identita restituce v diskursu Rudého práva v roce nula*. Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-065-0.

VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav, 2007. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7.

WAGNEROVÁ, Alena; JANOVIČ, Vladimír, 1968. *Neohlížej se, zkameníš*. Praha: Naše Vojsko. Národní knihovna České republiky - Knihovní fondy a služby Signatura: I 186995. Dostupné z <https://ndk.cz/view/uuid:aa80fc90-fb58-11e2-9923-005056827e52?page=uuid:14120170-1578-11e3-84ec-5ef3fc9bb22f> [dne 22. 6. 2024].

Zákon o zmírnění některých majetkových křivd č. 430/1990. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-403> [dne 26. 4. 2024].

ZEMAN, Karel, 2017. *Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3796-9.